

З ПУБЛІЦИСТИЧНОЇ МАЙСТЕРНІ

ЗА – ТЕЛЕДЕКОЛОНІЗАЦІЮ!

Роман Гривінський

Новий склад Національної ради з питань телебачення та радіомовлення працює вже три місяці. Очолив її Юрій Артеменко – народний депутат двох скликань, у минулому голова Запорізької облдержадміністрації, заступник міністра культури та туризму України, а також журналіст і шеф-редактор газети “Комсомолец Запоріжжя”. З чим зіткнулися нові члени Нацради? Що вдалося зробити за ці місяці, а найголовніше – коли результати цієї праці побачить український глядач? Про це – в інтерв’ю, яке Юрій Артеменко дав газеті “День” напередодні.

– Юрію Анатолійовичу, погодьтеся, що Україна та українське суспільство дуже змінилися за останній рік. Чи відповідає, на ваш погляд, телебачення цим новим потребам?

– Сказати, що відповідає цілком, було б нечесно. Але бути окремо від суспільства, перебувати з ним в різних площинах, телебачення, на мій погляд, теж не може – тоді не буде ні рейтингів, ні реклами, воно просто зникне. Перекоаний, що сьогодні вплив політиків на телебачення зменшується, а натомість зростає вплив суспільства. За умов, коли відбуваються бойові дії, суспільство передусім потребує більше інформації, тому телерадіокомпанії збільшують кількість інформаційних блоків, знаходять інші варіанти подачі, навіть змінюють мову (відповідно до потреб конкретного регіону).

Коли АТО лише розпочиналася, я звернувся до керівників медіа, які працюють на Донбасі, з двома проханнями: збільшити кількість інформаційних випусків і адаптувати їх до умов місцевості, зокрема й щодо мови. Отримав за це дуже багато критики від захисників української мови. На мою думку, головним тоді, як і зараз, було “достукатися” до людей, а якою мовою – байдуже. Хотілося б, звичайно, щоб телепростір випереджав суспільство, задавав якісь нові тенденції, формати, але це вимагає серед іншого й більших ресурсів, яких сьогодні не вистачає.

– Крім інформаційного мовлення є ще аналітичні програми, розважальний контент, художні фільми й серіали, і тут багато хто з експертів не поділяє вашого оптимізму. Фактично, український телепростір продовжує перебувати у напів-колоніальному стані...

– Щодо себе можу сказати, що я не оптиміст, а скоріше реаліст. Звичайно, мені б також хотілося більшого, але є реалії, а це – економіка, збройний конфлікт на сході. Безумовно, сьогодні існує запит суспільства на зменшення кількості російської продукції в ефірі. Але проблема в тому, що наше телебачення надто довго перебувало на

“наркотичній голці” російських серіалів. Раніше про це майже ніхто не думав. Канали купували їх часто за скажені гроші, до того ж не за власні, зароблені рекламою, а за гроші власника. Ніхто особливо не слідкував і за якістю цього продукту. Власним виробництвом також майже не займалися. Зіскочити з цієї “голки” – доволі складно. Тим більше, що за нею стоять контракти і гроші. Але навіть якби ми викинули всю російську відеопродукцію, яка на деяких каналах займає до 70 % ефіру, виникло б інше питання – чим замінити? Наша позиція не така радикальна. Нацрада пропонує відмовитися лише від того контенту, який пропагує російські силові структури. На мій погляд, щоб змінити телепростір, ми повинні, по-перше, поступово відмовлятися від російської продукції, як пропагандистської, так і просто розважальної. По-друге, треба створювати власні продукти і нові формати. По-третє, варто активізувати закупівлю відеопродукції в інших країнах (наприклад, у ментально близькій Україні Польщі або в Ізраїлі). Деякі канали вже працюють над цими. Нацрада вже звернулася до регулюючих органів країн Заходу з проханням надати Україні “гуманітарну” допомогу у вигляді аудіо- та відеопродукції. Зрозуміло, що мова йде не про найновіші й найрейтинговіші продукти, але впевнений, що можна домовитися, наприклад, про передачу Україні якісних польських серіалів, які вже показали на місцевому телебаченні й які навряд чи хтось планував продавати за кордон. Якщо не для центральних, то для регіональних мовників точно – це був би чудовий варіант заповнення ефіру.

– Сьогодні йдеться не лише про запити суспільства, а й про інформаційну безпеку держави. Можливо, варто шукати якихось інших механізмів впливу, не чекаючи, доки телеканали самі перелаштуються під нові умови?

– Як громадянин і патріот я також є прихильником більш радикальних кроків. Свого часу у Верховну Раду було внесено кілька законопроектів. У них, зокрема, пропонували заборонити весь контент, у якому задіяні артисти, які підтримали агресію проти України, або ж взагалі повністю заборонити всю російську аудіо-, відеопродукцію, створену після 1991 року. Ймовірно, що це могло б призвести до колапсу телеіндустрії й каналам довелося б крутити по колу якісь старі фільми, але це б змусило їх швидше усвідомити нову реальність. На жаль, законодавці в силу певних причин не ухвалили жодного із цих законопроектів. Нацрада ж є лише регулятором, не цензором і не законодавцем. Простіше кажучи, наша функція полягає в тому, щоб видати ліцензію й слідкувати за дотриманням її умов. Контролювати контент і тим більше заборонити російські серіали ми не можемо. Щонайбільше Нацрада може зафіксувати порушення, наприклад, у контексті розпалювання міжнародної ворожнечі, оголосити попередження й звернутися до суду.

Але сьогодні ми перебуваємо у процесі пошуку нових важелів впливу. Зокрема, Нацрада звернулася з відповідними пропозиціями до Експертної комісії з питань розповсюдження і демонстрування фільмів при Держкіно, ми навіть делегували до неї своїх членів. Сьогодні ми піднімаємо ті проблеми, які точно перебувають поза сферою нашої відповідальності, наприклад, створення концепції іномовлення. Думаю, до кінця року ми завершимо цю роботу. З огляду на все це, не можу погодитися з тими, хто закидає Нацраді бездіяльність. Ми працюємо, але справа у тому, що до нас вже стільки

“намутили”... Умови, які були створені, мали не меті не розвивати телерадіопростір, а навпаки – законсервувати його, підвісити всіх на “гачок” і, згідно з вказівками влади, позбавляти ту чи іншу компанію ліцензії або ж брати хабар. Найпростіший приклад – т. зв. програмна концепція, яку кожна телекомпанія повинна надати для отримання ліцензії. В ній з точністю до хвилини розписано, скільки має бути інформаційних програм, скільки розважальних тощо. Чудовий привід для того, щоб виписати за потреби попередження будь-якому каналу. Ми будемо ламати цю систему.

– В одному з інтерв'ю ви зазначили, що мрієте про ті часи, коли телеканали існуватимуть за рахунок власних прибутків. За яких умов це можливо? Адже для більшості власників медіа-активи й досі є лише додатком до основного бізнесу.

– Вважаю, що нинішня економічна ситуація – це хороша передумова для того, щоб телебачення нарешті стало повноцінним бізнесом. Вона примушує шукати нові шляхи для отримання прибутків, проводити оптимізацію. Крім того, українське законодавство, хоча воно й недосконале, передбачає обмеження на максимальну кількість медіа-активів, якими може володіти один власник. Але цю норму можна дуже просто обійти шляхом реєстрації іншої юридичної особи. Проблема в тому, що закон не передбачає механізмів, які дозволили б розкрити структуру власності до кінцевого бенефіціара. Ми можемо, наприклад, тільки здогадуватися, хто стоїть за компанією “Зеонбуд”, яка є оператором цифрового телебачення в Україні. Відповідну норму плануємо долучити до нового проекту Закону “Про телебачення і радіомовлення”. Але кращий спосіб регулювання – це саморегулювання, тому я закликаю всіх журналістів дослідити, які особи є власниками видань, в яких вони працюють.

– Під час зустрічі з новопризначеними членами Нацради Президент Порошенко доручив розробити спеціальне інформаційне мовлення для Донбасу. Чи були вже зроблені якісь кроки у цьому напрямі?

– По-перше, наша мета полягає в тому, щоб домогтися відновлення мовлення на звільнених територіях, адже досі у нас ніколи не було такого досвіду. Результати вже є – в більшості регіонів вдалося повернутися до тих позицій, які були до окупації. По-друге, ми думаємо над тим, як пробитися до людей, що перебувають на захоплених територіях. Йдеться про спеціальні антени, пошук високих будівель або кранів, на яких їх можна встановити тощо. Можу проінформувати, що з Волновахи на Донецьк зараз мовлять “5 канал” і “Радіо 24”. Зі Щастя ми ведемо мовлення на частину Луганська. Але з огляду на ситуацію, яка там склалася, ніхто не може гарантувати, що ці передавачі не будуть знищені сьогодні чи завтра, адже саме в них у першу чергу бойовики цілять своїми “Градами”. Щодо слів Президента про спеціальне інформаційне мовлення для Донбасу, то кожен їх зрозумів по-різному. На мою думку, потрібно створити систему, яка говоритиме з Донбасом мовою Донбасу, відповідатиме інтересам та запитам населення Донбасу, дозволить “достукатися” до цих людей. До речі, Держтелерадіо за нашої підтримки працює зараз також над створенням програми мовлення на Крим. Власний спецпроект “Крим” створив телеканал “24”. Крім того, Нацрада звернулась до інтернет-платформи Megogo з проханням розмістити українські інформаційні телеканали на своїх ресурсах.

– Чи вважаєте ви достатніми кроки, здійснені для припинення трансляції російських каналів в Україні, зокрема на звільнених територіях?

– Робота триває. Трансляцію заборонених каналів припинено у всіх кабельних операторів, які є нашими ліцензіатами. У взаємодії з міліцією ми оперативно реагуємо на всі повідомлення про порушення – інформувати нас можна, зокрема, й через соціальні мережі. Нагадаю, що за невиконання судової ухвали Кримінальний кодекс передбачає покарання у вигляді позбавлення волі. Були проблеми з готелями, кафе, базами відпочинку, лікарнями, власники яких за допомогою супутників часто розповсюджують заборонені канали, але ми над цим працюємо. Вже було порушено дві кримінальні справи щодо тих, хто відмовився виправити порушення, але здебільшого власники йдуть нам назустріч.

– Чи була можливість відімкнути російські канали в окупованих районах Донбасу дистанційно з Києва? Чому цього не було зроблено?

– У Києві немає “рубильника”, яким їх можна було відімкнути. Йдеться про автономні станції – їх можна було вимкнути лише на місці, але ми не могли змусити зробити це працівників, які перебували під дулами автоматів. Коли ж ще тиск бойовиків був не таким потужним, Концерн РРТ вирішив не вимикати ретранслятори, бо поруч з каналами “ДНР” вони тоді передавали й сигнали українських каналів. Я вважаю, що це було правильне рішення.

– Конфлікт довкола керівництва Концерну РРТ – це боротьба медіа-олігархів чи спроба реваншу попереднього режиму?

– Гадаю, що це – реванш попереднього режиму. Знаю, що у генерального директора Олександра Півнюка і в частини колективу є конфлікт з колишнім керівництвом Концерну, яке асоціюють з попередньою владою. Мене у всій цій ситуації найбільше вразило те, наскільки легко в Україні, як з’ясувалося, можна захопити стратегічний об’єкт. Протягом дня там перебували якісь невідомі люди, вони копіювалися в документації й запросто могли б, наприклад, вимкнути рубильник! Правоохоронні органи виявились цілком неспроможними швидко вирішити цей конфлікт. І це попри те, що вже через кілька годин стало відомо, що рішення суду, яким прикривалися рейдери, навіть немає в реєстрі! Згодом шляхом радіоперехоплення спецслужби отримали інформацію, що за це рішення заплатили 20 тисяч доларів. Того дня я сам був змушений дзвонити в МВС та СБУ – під загрозою опинилася вся система розповсюдження телерадіомовлення в Україні. Тепер завдання правоохоронної системи полягає у тому, щоб якнайшвидше знайти і покарати всіх винних у цьому злочині.

– Чи потрібно, на ваш погляд, вносити зміни до законодавства, в полі якого працює сьогодні Нацрада?

– Ми плануємо вдосконалювати як закони, так і нормативні акти. Законодавство, з яким працює Нацрада, було прийнято ще 12 років тому – зрозуміло, що воно вже застаріло. Сфера телерадіомовлення потребує дерегуляції і більшої прозорості. Крім того, необхідно прописати в законах нові технології, які з’явилися за цей час, створити умови для залучення громадського контролю. Буде також запроваджено додаткові механізми відповідальності каналів і провайдерів програмної послуги. Йдеться як

про спрощення процедури відкриття ліцензій, так і про нові прозорі механізми контролю. Наприклад, система попереджень зараз працює не надто успішно. Щоб позбавити канал ліцензії, необхідне судове рішення, а до судів сьогодні все ще дуже багато питань. Більш ефективним є механізм накладення штрафів – будь-який бізнес найкраще розуміє мову грошей. Законом штрафи передбачені, але попередні склади Нацради не розробили методикку їхнього застосування. Зараз ми над цим працюємо. Відповідні положення вже створено і винесено на громадське обговорення. Думаю, що законопроекти ми побачимо десь у березні-лютому, а вдосконалення нормативних актів відбувається зараз постійно.

– Завжди чи не найбільше нарікань на адресу Нацради звучить у контексті процедури видачі ліцензій. Як ви ставитесь до ідеї проведення відкритих аукціонів?

– Від відкритих аукціонів виграли б якраз найперше олігархи. Невеличкі місцеві мовники опинилися б за бортом. Ще на старті, коли телерадіоринок в Україні лише зароджувався, у нас було закладено неправильні умови. Тоді варто було ухвалити положення про створення, умовно кажучи, певного переліку каналів: суспільно-політичного, дитячого, фізкультурного, каналу про погоду тощо. Натомість все відбувалося хаотично. Ліцензії отримували ті, хто мав більше грошей, або був ближчим до влади. Програмну концепцію кожен змінював на свій розсуд – за цим ніхто не стежив, не було політичної волі цим займатися. Сьогодні ми маємо передусім чіткіше прописати умови видачі ліцензій і при проведенні нових конкурсів уважно стежити за їхнім виконанням. На одному з перших своїх засідань новий склад Нацради скасував конкурс на радіочастоту, який було заточено спеціально під одну радіостанцію – “Вести FM”. Зараз ми пропонуємо провести його повторно, але за новою чесною процедурою. Ми розглядаємо сьогодні дві концепції. Або розподілимо ці частоти між вже існуючими мовниками, яким не вистачає покриття в тому чи іншому місті, або ж оголосимо конкурс на яесь тематичне радіо – наприклад, дитячу радіостанцію або станцію української музики.

“День”, 5 жовтня 2014 р.